Memòria mapa de patrimoni cultural de Fogars de Montclús

agost 2011

Redacció: Virgínia Cepero González

ÀREA DE CULTURA

Diputació Barcelona

Àrea de Cultura

Mapa del Patrimoni Cultural de Fogars de Montclús

Memòria tècnica

Redacció
Virgínia Cepero González

Juny 2011

FITXA TÈCNICA

Nom del projecte	Mapa de Patrimoni
Població i comarca	Fogars de Montclús, Vallès Oriental
Promoció	Oficina del Patrimoni Cultural
	(Diputació de Barcelona)
Redacció	Virgínia Cepero, historiadora i arqueòloga
Dates d'execució	gener – agost 2011

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ....4

2. AGRAÏMENTS....5

3. MARC TERRITORIAL....6
   3.1. MEDI FÍSIC....6
   3.2. SÍNTESI HISTÒRICA....8
   3.3. INTRODUCCIÓ TOPONÍMICA, L'ESCUT MUNICIPAL I LA BANDERA....11
   3.4. LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT....12
   3.5. EQUIPAMENTS CULTURALS....14

4. METODOLOGIA....16
   4.1. MARC TEÒRIC....16
   4.2. PROCÉS DE TREBALL....18
      4.2.1. FASE PRÈVIA DE DOCUMENTACIÓ....18
      4.2.2. TREBALL DE CAMP....19
      4.2.3. TREBALL DE GABINET....20

5. RESULTATS DE L'ESTUDI....21
   5.1. ELEMENTS FITXATS I ELEMENTS NO FITXATS....21
   5.2. PATRIMONI IMMOBLE....23
   5.3. PATRIMONI MOBLE....24
   5.4. PATRIMONI DOCUMENTAL....25
   5.5. PATRIMONI IMMATERIAL....26
   5.6. PATRIMONI NATURAL....27
   5.7. ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS....27
      5.7.1. ESTAT LEGAL DE PROTECCIÓ....27
      5.7.2. TITULARITAT....31
      5.7.3. ESTAT DE CONSERVACIÓ....31
      5.7.4. CRONOLOGIA....33

6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA....34

1. INTRODUCCIÓ

L'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona és un servei especialitzat en la cooperació i promoció del patrimoni cultural local, que s'organitza a partir de l'articulació d'un seguit de xarxes sectorials i/o territorials (Xarxa d'Arxius Municipals, Xarxa de Museus Locals, Programa d'Estudis del Patrimoni) que posen a l'abast dels municipis, un conjunt de serveis i accions de suport a l'organització, gestió, conservació, tractament, difusió i comunicació del conjunt de béns patrimonials presents en el territori i, sobretot, als equipaments culturals especialitzats que actuen des de l'àmbit municipal.

Dins del seu programa anomenat *Estudis i projectes de Patrimoni Cultural* es dona suport a les polítiques i estratègies dels ajuntaments en relació amb la conservació, la recerca, la difusió i la dinamització dels béns patrimonials del seu territori. El programa pretén facilitar a les administracions locals la presa de decisions sobre aquest, mitjançant diferents actuacions, entre les quals es troba la promoció de la realització dels Mapes de Patrimoni Cultural Local, abans anomenats Inventaris del Patrimoni Cultural. L'objectiu d'aquests inventaris és la de dur a terme la recollida exhaustiva de dades sobre el patrimoni cultural i natural d'un municipi concret i la seva valoració.

L'ajuntament de Fogars de Montclús, interessat en desenvolupar un programa d'actuació global per tal de disposar d'una eina de coneixement dels elements patrimonials que es troben en el seu terme municipal, va signar l'any 2010 un conveni amb la Diputació de Barcelona per tal d'inventariar aquest patrimoni i facilitar la seva gestió i conservació; la difusió als ciutadans, la presa de decisions en el planejament urbanístic, l'establiment de rutes didàctiques i turístiques, la planificació de la senyalització, etc.

La redacció del projecte ha estat executada per la historiadora i arqueòloga Virgínia Cepero González, sota la supervisió tècnica de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, a través del seus serveis tècnics.

2. AGRAÏMENTS

La realització d'aquest inventari no hauria estat possible sense la inestimable col·laboració de diverses persones que, des dels seus coneixements i experiències, han facilitat la seva documentació i redacció.

Agraeixo la col·laboració de l'Ajuntament de Fogars de Montclús pel seu interès i les gestions. Però d'una manera molt específica a Salvador Vilà i Viñas, que va posar tots els recursos disponibles per facilitar la feina.
Tanmateix, les atencions rebudes per part de Josep Muntal del Museu de Granollers, per Gemma Font del Museu de La Gabella i per Xavier Pérez, director de l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental.
Una especial menció a mossèn Andreu Sala, rector de les parròquies de Sant Esteve de La Costa i de Sant Martí de Mosqueroles per obrir les portes dels temples i de l'ermita de Sant Roc.
D'altra banda cal agrair als propietaris de les masies que han obert amablement les portes de casa seva. El treball de camp que s'ha fet per localitzar els elements patrimonials no hauria estat possible sense la memòria i el coneixement del territori de molta gent del municipi que ha estat entrevistada.
I sobretot al meu acompanyant a les visites dels elements de l'inventari, el Carles Cepero. A tots ells, el més sincer agraïment.

3. EL MARC TERRITORIAL

3.1. EL MEDI FÍSIC

Fotografia realitzada des de les proximitats de Santa Magdalena, on es veu el nucli de Mosqueroles a l'extrem de la dreta i el Turó de l'Home a l'altre banda.

El terme municipal de Fogars de Montclús, al Vallès Oriental, es troba situat en els vessants meridionals del sector de llevant del massís del Montseny. Forma part de la subcomarca del Baix Montseny i la capital del municipi és Mosqueroles. Amb un àrea de 40,15 km2 és un dels municipis més extensos de la comarca però alhora amb una de les densitats de població més baixes, amb 455 habitants (any 2010).
Consta de sis entitats de població disseminada: El Pertegàs, Mosqueroles, La Costa del Montseny, Fogars de Montclús, Santa Fe i El Rieral.

Fogars de Montclús limita a l'est amb Gualba, al sud-est amb Campins, al sud amb Sant Celoni i Santa Maria de Palautordera, al sud-oest amb Sant Esteve de Palautordera, a l'oest amb Sant Pere de Vilamajor i amb Montseny al nord-nord-oest. A la part nord limita també amb el municipi selvatà d'Arbúcies, província de Girona.

El terme passa en pocs quilòmetres de 200 m d'altitud al seu extrem sud, al Pertegàs, a 1.712 m al turó de l'Home. Del seu relleu destaquen també el cim de les Agudes (1.706 m), el turó Gros (1.651 m), el turó de Morou (1.307 m), els esqueis de Santa Hel·lena (1.224 m) i la vall de Santa Fe (1.200 m).

En la major part del territori el clima és mediterrani típic, fins a altituds no superiors als 1.000 metres, que es caracteritza per hiverns suaus i estius secs i calorosos, amb pluges moderades a la primavera i a la tardor. Per sobre d'aquesta cota trobem climes amb caràcter més atlàntic (hiverns més freds, estius sub-humits, precipitacions superiors als 800 mm). Finalment, a les àrees culminants, per sobre dels 1.600 m, trobem trets dels climes subalpins, amb forts vents, hiverns freds i precipitacions més abundants.
En destaca algun fenomen climatològic local, com és l'aire provinent del mediterrani carregat d'humitat, que origina les boires de marinada que s'endinsen en les valls del Montseny, especialment en les orientades al sud-est, com ara la vall de Santa Fe.

Al parc natural el règim de pluges és de distribució mensual irregular, encara que es concentren preferentment a la primavera i a la tardor. Les nevades, tot i que habituals, són molt irregulars en el temps, com també ho és la quantitat de neu caiguda, que només es manté durant cert temps als racons obacs de les parts més altes.

Fruit d'aquest relleu i del variat clima, a la zona forestal del terme (que ocupa unes 3.296 ha), s'hi troba una vegetació molt diversa que va des de l'alzinar típic, la sureda i el pi pinyer a les parts baixes de la seva demarcació, fins a l'alzinar muntanyenc i alguna clapa de roure, faig i castanyer a indrets més elevats i obacs, sense oblidar les plantacions d'avets que s'han fet a les proximitats de Fontmartina i el Vilar, la vegetació de ribera pròpia de les zones més pròximes a la Tordera i la vegetació boreoalpina amb matollar, pròpia de les parts culminants. Les notables diferències d'alçada provoquen també un gradient tèrmic i d'humitat i precipitacions que varien, a més, en funció de l'exposició al sol i dels vents procedents del mar.
Fogars de Montclús és regat, a ponent per la Tordera i per la riera de Ritronyes; a llevant pel Sot de l'Infern, que neix als 1.440 metres d'altitud i que va canviant de nom segons els trams: més avall rep el nom de riera de Ciuret, a les proximitats de Mosqueroles, passa a anomenar-se el Rifer, i finalment riera de Pertegàs.
Tot i el seu escàs recorregut, cal destacar la riera de Santa Fe, sobretot per la bellesa natural de les seves aigües.

En quant a les vies de comunicació, hi arriba la carretera local (BV-5114) per la banda sud, que neix a Sant Celoni (on entronca amb l'autopista AP-7 i la carretera C-35) i de la que, poc abans d'arribar a Campins, surt un ramal que mena a Mosqueroles i la Costa de Montseny, mentre l'anterior continua en direcció nord vers el nucli de Santa Fe de Montseny, per arribar finalment a Viladrau. Des de la Costa del Montseny, una carretera asfaltada entronca amb la carretera BV-5301 de Palautordera a Seva pel poble de Montseny. L'interior del municipi pot traspassar-se de la banda de ponent a la de llevant, per la pista que uneix la Costa del Montseny, Fontmartina i Santa Fe.

Pel Montseny flanquegen senders de gran recorregut, el GR 2 (La Jonquera - Aiguafreda), el GR 5 (Sender dels miradors), el GR 83 (Camí del nord o del Canigó) i el Meridià verd. Pel terme municipal de Fogars de Montclús travessen el GR 5 i el GR 2; el GR 5 va de Sitges a Blanes, passant pel Garraf, Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Montseny i el Montnegre-Corredor i traspassa el massís per la seva meitat meridional. El GR 2 va des de la Jonquera a Aiguafreda, traspassant el sector septentrional del Montseny.

Fogars de Montclús, tot i tenir un nucli de població petit, compta amb una important activitat turística, amb diversitat de restaurants, hotels, fondes, càmpings, àrees d'esplai i d'acampada, escoles de natura, cases de colònies, turisme rural i les oficines centrals del Parc Natural del Montseny.

3.2. SÍNTESI HISTÒRICA

Les primeres ocupacions del massís del Montseny corresponen al final del neolític, al voltant del segon mil·lenni aC, moment en que es generalitza una economia ramadera

de transhumància. Entre les restes conegudes es troben els dolmens de Serra de l'Arca (Aiguafreda i El Brull), el avui desaparegut dolmen de Pedra Mirona (Sant Celoni) i l'estela del Pla de la Calma, que és la resta prehistòrica situada a major alçada del massís.

Entre el bronze final i la primera edat del ferro, al voltant del final del primer mil·lenni i el segle VII aC, es daten els jaciments del turó de Montgròs (El Brull), i de la Feixa Llarga (Arbúcies), que correspondrien a comunitats ramaderes que van deixar rastres de la seva presència.
Del període ibèric es documenten a la zona, entre d'altres, els jaciments del turó de Montgròs (El Brull), el del castell de Montclús (Sant Esteve de Palautordera), i el del mas Buixalleu (Sant Feliu de Buixalleu). Aquesta concentració de jaciments permet concloure que l'ocupació humana del territori era relativament intensa, amb assentaments agrícoles en llocs elevats en relació a les planes circumdants del Vallès, Osona i La Selva, connectats en el marc d'una organització territorial d'àmbit estatal. La major part dels jaciments ibèrics podrien correspondre a petits assentaments rurals, on residien nuclis familiars reduïts, sota el control de l'Estat Laietà i dels seus centres de poder, situació que es va perllongar fins a finals del segle III aC.

En quant al terme municipal de **Fogars de Montclús**, actualment i conforme a les dades disponibles al Servei d'Arqueologia de Catalunya, no hi ha constància de cap jaciment arqueològic documentat fins al moment. Tot i així, segons informacions recollides per Joan Portals i Martí (2000:23)[1]: "s'ha trobat alguna resta que podria correspondre a una destral paleolítica a les feixes de can Nofre (Puig d'Arques), i restes que podrien correspondre a antics forns de ceràmica del període ibèric a can Patolla i Canyelles, en aquest darrer cas prop de l'assentament ibèric del castell de Montclús. També com a motiu de la construcció de la carretera de Mosqueroles a La Costa, es descobriren restes de ceràmica i pesos de telers que foren classificats d'època iberoromana, restes semblants a les que aparegueren prop de l'església de Santa Magdalena, pocs quilòmetres avall".

Durant el segle II aC, el territori es va romanitzar. Aquest nou ordre va suposar la desfeta del model territorial anterior, que es va mantenir de forma parcial durant el període republicà (segles II-I aC) i va acabar desapareixent en època imperial (segles I-III dC). Segons Joan Portals i Martí, el fet que La Costa del Montseny es trobés al peu de la via que unia Sant Celoni amb la ciutat d'Ausa (Vic), pot fer suposar l'existència d'algun establiment romà en aquest període en les seves proximitats.

En el decurs del període Tardo Antic i l'Alta Edat Mitjana, les invasions visigodes (segles IV i V) i sarraïnes (segle VIII) van provocar canvis importants en el territori. Tot i així, al no disposar de vestigis arqueològics no podem saber del cert l'impacte que va tenir sobre el territori o si, donada la seva ubicació a la muntanya que en feia més difícil l'accés, no va tenir gaires conseqüències.

Amb la restauració carolíngia, al segle IX, l'ordre territorial antic va anar desapareixent i es va començar a desplegar el feudalisme, amb el desenvolupament d'uns nuclis de poblament al voltant de les primeres esglésies. El paper de l'església i els seus monestirs es veié completat en l'articulació del territori pels castells, en concret pel de les Agudes, la fortalesa de Miravalls i després pel castell de Montclús, que en un o altre moment exerciren la seva jurisdicció a la demarcació.

[1] PORTALS I MARTÍ, J. (2000) *La Costa del Montseny: entre el Turó de l'Home i la Tordera. Història d'una parròquia*. Arenys de Mar: Llibreria El Set-ciències, S.L., p.13.

La història pròpiament dita de Fogars de Montclús és la de les seves tres parròquies: Sant Martí de Mosqueroles, Sant Esteve de la Costa de Montseny, i Sant Cristòfol de Fogars.

Sant Martí de Mosqueroles:

La vila rural de *Moscheroles* és documentada l'any 978, novament l'any 984 i també en dates més acostades. L'església de Sant Martí, molt diferent de l'actual, fou consagrada l'any 1104.
Dins d'aquesta parròquia, es troba l'església romànica de Santa Magdalena de Mosqueroles o Sant Marçal de Baix. Segons la documentació antiga, l'any 1100, Arnau, prior del monestir de Sant Marçal de Montseny, va endegar la seva construcció, amb la voluntat de traslladar la comunitat de monjos; però l'any 1104, el bisbe de Vic els forçà a regressar a Sant Marçal.

Sant Esteve de la Costa:

La primera referència escrita en que s'esmenta l'església de Sant Esteve de La Costa correspon a un diploma atorgat pel rei franc Carles el Calb el 19 d'agost de l'any 862, quan va fer donació al comte Sunyer d'un gran alou en el qual hi figurava la parròquia de Sant Esteve de la Costa de Montseny. Aquesta parròquia a l'any 1219, va passar al domini de Sant Quirze de Colera (Alt Empordà).
Lligada a la parròquia de Sant Esteve de la Costa de Montseny, hi ha la capella de Santa Maria de l' Illa, documentada al segle XII, i anomenada partir del segle XVI amb el nom de la Mare de Déu de la Misericòrdia o de Sant Roc. Depenia també del domini monestir de Sant Quirze de Colera.

Sant Cristòfol de Fogars:

Segons la documentació antiga, l'any 1144 es va consagrar una nova església de Sant Cristòfol de Fogars, antigament *Falgars*. El temple actual correspon a finals del segle XVI o principis del segle XVII; de l'antic temple només es conserven restes de la portada de marbre col·locades com a muntants a la finestra de la sagristia.
Entre l'any 1452 i l'any 1867, la parròquia de Fogars va ser sufragània de l'església de Sant Martí de Mosqueroles.
Dins d'aquesta parròquia es troba la capella de Santa Fe de Montseny, documentada des de l'any 1231, tot i que l'edifici que es conserva actualment correspon al segle XVIII. Segons referències escrites de l'any 1270, hi habitava l'orde d'ermitans de Santa Fe, que van perdurar un breu període de temps, atès que a partir del segle XIV la capella fou custodiada per un únic ermità, subsidiari del rector de Sant Cristòfol de Fogars. La primitiva capella fou engrandida el 1577 i renovada a l'inici del segle XVIII.

En el decurs dels segles XI i XII, la demarcació de Sant Esteve de la Costa i la de Fogars depenien del domini senyorial del castell de les Agudes i Miravalls, mentre que la parròquia de Mosqueroles depenia del domini senyorial del castell de Montclús.

Durant els segles posteriors, es va configurar l'actual fisonomia de Fogars de Montclús i es va anar poblant el terme, amb la construcció d'un gran nombre de masos dins les tres parròquies.

Ja en el segle XVIII, durant la Guerra de Successió, es van viure diversos episodis violents en el municipi[2]:
El 19 de febrer de 1714, en un indret pròxim a l'església de Santa Magdalena de Mosqueroles, es va produir una disputa amb les tropes castellanes que va acabar amb la mort de Pere Tayeda, Joan Planas, Julià Vilardell i Miquel Riera de Ciuret, veïns de La Costa, junt amb altres de Mosqueroles i de Sant Esteve de Palautordera.
El 17 de març de 1714, les tropes castellanes sota les ordres del cap del destacament de Granollers, Don Diego González, van cremar, robar i saquejar vàries cases i destruïren part de l'arxiu parroquial de La Costa, probablement com a càstig pels esdeveniments del 19 de febrer.

A principis del segle XIX, durant la Guerra del Francès, Fogars de Montclús es va convertir en resguard de refugiats provinents de diversos pobles del voltant com Arbúcies i Sant Celoni, inclús d'alguns vinguts de la ciutat de Barcelona.
El 7 d'octubre de l'any 1810, l'ajuntament de Fogars i les parròquies van publicar un allistament general, promogut pel corregiment de Mataró, donant relació del homes del terme d'edat compresa entre els 18 i els 40 anys.

A mitjans del segle XIX es va registrar el màxim demogràfic (1.020 habitants comptabilitzats l'any 1857), però a partir d'aquest moment, el municipi va iniciar una evolució decreixent, durant la major part del segle XX.

L'any 1854, igual que va succeir a tot el país, Fogars de Montclús va patir una epidèmia de còlera, i a l'any 1865, un altre rebrot d'aquesta malaltia, que va comportar un important però puntual increment de la mortalitat.

A principis del segle XX, el massís del Montseny era considerat un indret adequat per als tractaments de climatoteràpia, que aleshores s'aplicaven per combatre la tuberculosi, una de les malalties més esteses de l'època. Una de les competències del Patronat de la Muntanya del Montseny, creat l'any 1928 era la construcció de sanatoris antituberculosos al massís. L'any 1928 es va concebre un projecte per edificar un sanatori i un hotel a La Costa de Montseny, comunicats per una sèrie de funiculars i telefèrics, però finalment el projecte no va arribar a veure la llum.

La Guerra Civil espanyola (1936-1939), tingué diversos efectes a l'àmbit local de Fogars de Montclús. Una de les qüestions que alteraren la vida del municipi, com la d'altres viles catalanes situades a la reraguarda, fou la presència de refugiats procedents de diverses zones del país a algunes de les cases del terme, situades principalment a més altitud, i anomenades "lloques".
En aquesta època, va ser abatut un avió republicà en un combat aeri, que s'estavellà a una zona pròxima a can Patolla de La Costa.

3.3. INTRODUCCIÓ TOPONÍMICA, L'ESCUT MUNICIPAL I LA BANDERA

Escut:

A les darreries del segle XIX, l'escut de Fogars de Montclús es trobava representat per Sant Cristòfol de Fogars, ja que tradicionalment s'utilitzava com a escut del poble el

[2] Font: http://www.fogarsdemontclus.cat

mateix que el de la parròquia. Aquest escut es va mantenir fins a mitjans del segle XX, quan es va canviar pel símbol de les armes dels Montclús.

Finalment, quan l'any 1981 es van traspassar les competències sobre els escuts cívics a la Generalitat de Catalunya, l'ajuntament va demanar assessorament a Armand de Fluvià i Escorsa, genealogista i heraldista català, especialista en genealogies catalanes i en les dinasties dels comtes dels Països Catalans. Aquest va establir que les armes dels Montclús no eren les adequades per l'escut, atès que el centre de la seva baronia es localitza al terme municipal de sant Esteve de Palautordera i que, degut a l'absència d'altres components, el més adient era emprar les armes parlants combinant-les amb les dels Montclús.
Així doncs, es va crear un nou escut caironat de sable amb un mont floronat d'argent i una flama o foc d'or a ambdós costats, i per timbre una corona mural de poble.
El mont floronat són les armes parlants dels barons de Montclús, i les dues fogueres a banda i banda del mont són també parlants i fan referència al nom del poble.
Aquest escut va ser aprovat pel ple de l'ajuntament el 31 de gener de 1983.

Bandera:

En el decurs de l'any 2000, l'ajuntament va crear la bandera del municipi segons els mateixos criteris establerts per a l'escut. La bandera va ser aprovada pel ple de l'ajuntament el 21 de setembre de 2004.
Es tracta d'una bandera apaïsada, de proporcions dos d'alt per tres de llarg, tricolor horitzontal negre, amb la foguera groga de l'escut centrada al primer terç vertical, blanca i groga.

Toponímia:

El topònim de Fogars de Montclús està format per un nom simple, *Fogars*, i per un altre compost, *Montclús,* que se li va afegir pel fet de trobar-se dins la demarcació del castell dels senyors de ses Agudes, els quals en el segle XIII s'instal·laren en el castell de Montclús.
Fogars, en la documentació antiga *Felgars* (segle XI), "falguerars", derivat col·lectiu del llatí *Filex, Filicis* "falguera" Hi ha també la versió de que el nom de Fogars ve dels "focs" o "fogatges" existents en el terme.
Montclús, de Mont*,* del llatí *monte,* muntanya*,* i clus, del llatí *cluso; és a dir "muntanya closa, tancada"* a partir del difícil accés.

El seu gentilici és *Fogarencs* i *Fogarenques*.

3.4. LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT

Població:
La superfície del terme municipal de Fogars de Montclús és de 40,15 Km2, amb una població, segons cens de 2009, de 465 habitants. Per tant, la seva densitat demogràfica és de 11,7 habitants per Km2.

Evolució demogràfica al segle XX:

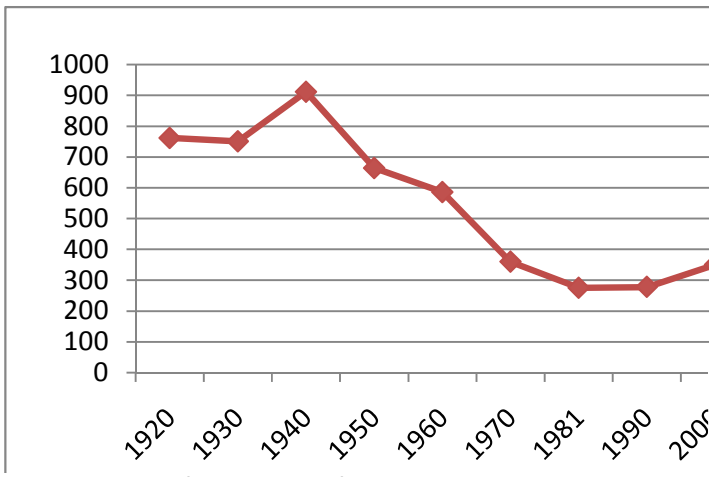

Font : Idescat. Estadística de població

A mitjans del segle XIX es va registrar el màxim demogràfic (1.020 habitants comptabilitzats l'any 1857), però a partir d'aquest moment, el municipi va patir una evolució decreixent durant la major part del segle XX, que portà a una radical davallada demogràfica (245 habitants registrats l'any 1991). Des d'aquest moment, la població experimentà una important represa (344 habitants registrats l'any 2001), relacionada amb l'apogeu del turisme al municipi. L'any 2009 el terme municipal va arribar a 465 habitants.

Activitat econòmica:
Tradicionalment, la principal font de riquesa de Fogars de Montclús ha estat l'agricultura, amb el cultiu de cereals, patates, vinya, oliveres, pomeres, farratges i pastures pel bestiar; aquestes darreres van originar l'aparició dels emprius, especialment a la vall de Santa Fe.
La ramaderia també ha jugat un paper important en l'economia del municipi, destacant-ne el bestiar oví, el boví i el porcí, que juntament amb l'aviram i els productes d'horta, i els aprofitaments del bosc (fusta, llenya, carbó vegetal, pinyes, pipes de bruc, etc.), eren la font principal d'alimentació del mas.
També destaca l'explotació del gel: els pous de neu o glaç, que formen part de l'arquitectura deixada per una activitat econòmica que es desenvolupà a partir dels segles XVII i XVIII. Era un ofici estacional que aportava ingressos extres als que es dedicaven a la seva explotació. En el municipi de Fogars de Montclús es troben ubicades vàries construccions associades a aquesta pràctica, que queden documentades al present inventari.
Una altra activitat tradicional eren les fargues i el molins (el de can Illa i el de Viladecans, a La Tordera i el Molinot en el Rifer).

Des de finals del segle XIX fins fa poc anys, va estar funcionant La Metilena, l'única indústria del municipi, en la que es van dur a terme diferents activitats: indústria tèxtil de catifes, destil·leria de fusta, fàbrica de caixes de mort i darrerament com a indústria de tints.

Actualment, l'escàs poblament del municipi viu especialment del turisme i també de l'agricultura i de la ramaderia, i no es registren activitats industrials.

Població ocupada per sectors:

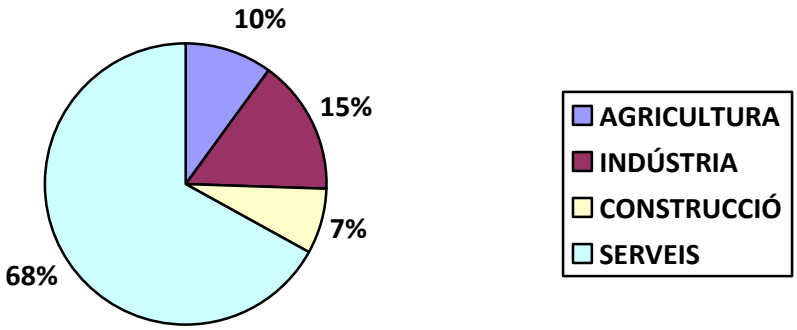

Fonts : Idescat. Estadística de població 2001.

L'agricultura va patir una considerable disminució de l'activitat al final del segle XX. És notable la pèrdua dels terrenys agrícoles, especialment els dedicats a farratge, que han estat substituïts pels de cereals. En quant a la ramaderia, destaca la cria de bestiar oví i boví.
A l'Inventari es reflecteix molt clarament l'antiga tradició agrícola. D'una manera molt específica i predominant hi podem trobar les masies i masos, alguns d'ells molt antics i importants, d'altres més humils i senzills, però tots ells han jugat un rol social i econòmic determinant. Tanmateix hi podem trobar elements més modestos com les basses, mines, alguna barraca, etc.

Actualment, amb el descens del primer sector (agricultura i ramaderia) i la inexistència del sector industrial dins el terme, el principal motor econòmic és el turisme, amb una gran diversificació de serveis, restaurants, hotels, fondes, càmpings, àrees d'esplai i acampada, escoles de natura, cases de colònies, turisme rural i els esports d'aventura.

L'atractiu natural i turístic de la zona es relaciona amb la construcció de nous habitatges i sectors residencials, sobretot a la part baixa del terme i a la zona de Santa Fe. Les bones comunicacions afavoreixen l'atracció turística del terme, amb una xarxa de carreteres i pistes que comuniquen la carretera de Santa Fe i el brancal que mena a Mosqueroles i a la Costa de Montseny, amb la carretera de Palautordera a Seva pel poble del Montseny.

3.5. EQUIPAMENTS I PROJECTES PATRIMONIALS

Fogars de Montclús compta amb un reduït nombre d'equipaments municipals. Entre aquests hi ha l'Arxiu Municipal com a infraestructura relacionada amb arxivística i

documentació, i els centres cívics Local Mariona de Mosqueroles i el de la Costa del Montseny.
El terme no disposa de biblioteca pública (els habitants del municipi són usuaris de la biblioteca de Sant Celoni o utilitzen el Servei del Bibliobús de la Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona).

Tanmateix, en aquest terme s'ubiquen les **Oficines Centrals del Parc Natural del Montseny- Diputació de Barcelona** i diversos dels seus **equipaments**:

- **Masia Mariona: Oficina del Parc Natural del Montseny:**
  És una edificació singular, construïda entre els anys 1926 i 1931 per iniciativa de Rafael Patxot i sota la direcció de l'arquitecte Josep Danès i Torras.
  L'any 2005, el seu propietari, Rafel Carreras i Patxot, en va fer donació a la Diputació de Barcelona, a condició de l'execució del projecte museogràfic i de trasllat de la seu del parc.
  L'equipament cultural ocupa la planta baixa, on es desenvolupa "l'Univers Patxot", la zona museïtzada que ofereix una visió general de l'obra científica i de mecenatge de Rafael Patxot: l'estudi de la masia catalana, la relació amb l'excursionisme, la meteorologia, l'astronomia i el cançoner popular.
  La seu administrativa del parc natural es situa a la primera planta i part de la segona.
- **Centre d'Informació de Fogars de Montclús:**
  És un centre d'atenció als visitants del parc, que fou inaugurat l'any 2005, i es gestiona en col·laboració entre el Parc Natural (Diputació de Barcelona) i l'Ajuntament de Fogars de Montclús. Es poden trobar publicacions relacionades amb el parc i productes d'artesania alimentària del Montseny.
  Al seu exterior s'ubica l'exposició permanent "El Montseny és una muntanya" i tres petites projeccions que ens parlen dels colors del Montseny, el Montseny reserva de la Biosfera i el Montseny ahir i avui. Disposa d'un parc infantil i un bar on es poden degustar productes alimentaris artesans.
- **Centre d'Informació de Can Casades:**
  És un centre d'atenció als visitants del parc, situat a una antiga casa d'estiueig de principis del segle XX, que fou rehabilitada per la Diputació de Barcelona l'any 1987. Al centre es facilita informació general dels serveis i equipaments del parc natural i es poden adquirir publicacions sobre el massís.
  D'altra banda, s'hi projecten els audiovisuals "Les quatre estacions al Montseny" i "L'home i el Montseny", on es mostra l'evolució del poblament al massís, des dels ibers fins a l'actualitat.
- **Escola de Natura de Can Lleonart:**
  És un equipament pedagògic ubicat a una antiga casa d'estiueig de la vall de Santa Fe, creat l'any 1971. Fou la primera escola de natura de l'Estat espanyol. És propietat de la Diputació de Barcelona, i està gestionada en règim de concessió administrativa per l'empresa SIGNATUS. Els seus objectius principals són d'una banda donar suport pedagògic als grups escolars i als visitants del Montseny i, especialment de la vall de Santa Fe; i de l'altra, informar els estudiants i investigadors sobre l'interès i la raó de l'existència del parc natural. A més, s'hi fan cursos i estades de cap de setmana, sortides i itineraris guiats, i rutes literàries, etc.
  El centre disposa d'una aula de treball, d'una sala d'exposicions, d'un punt de venda, biblioteca, equips audiovisuals, cuina i racó de jocs infantil.
  Hi ha instal·lada permanentment l'exposició "La fageda".
- **Escola de Natura La Traüna**:

És un equipament pedagògic ubicat a una antiga masia agrícola, que fou rehabilitada l'inici de la dècada dels anys 80 per la Diputació de Barcelona. Es gestionat en règim de concessió administrativa per l'Associació Catalana Cases de Colònies. Està habilitat per a que grups escolars hi facin petites estades i s'iniciïn en el coneixement del medi. A més d'aquestes activitats, s'hi fan estades i cursos de cap de setmana per a grups organitzats. Disposa de 42 places repartides en 4 habitacions, una aula laboratori, sala de reunions, una aula de natura, cuina, menjador i dutxes.

- **Càmping de Fontmartina:**
  És un equipament de la Diputació de Barcelona, que fou creat l'any 1974, i és gestionat per l'empresa SENY, Activitats de Lleure i per Grisalla, Activitats pedagògiques i de lleure. És un càmping de tercera categoria i ofereix tant acampades familiars com col·lectives.
  S'hi organitzen cursos i activitats d'aproximació al coneixement del medi.

Dins del parc, també s'hi poden trobar **itineraris senyalitzats** per fer-hi excursions:

- **El sot de l'Infern**. Excursió fàcil i agradable, de 3.500 m i una durada aproximada d' 1:30 h, per camins i corriols de pendents suaus, senyalitzats amb fites destacades amb color groc.
- **Passavets – turó de l'Home**. Itinerari de 5.050 m i 1:45 h de durada aproximada, de fort pendent i ràpida ascensió, des de la vall de Santa Fe al Turó de l'Home, que permet contemplar la magnífica avetosa de Passavets.
- **L'empedrat de Morou**. Itinerari de 5.500 m i una durada aproximada de 2 h, que circula per camins amples i senyalitzats i és apte per a tot tipus de públic.
- **Fontmartina-Turó de l'Home.** Recorregut de 4.200 m i una durada aproximada de 2 h, de dificultat mitja, que permet gaudir de la grandiositat del paisatge del Montseny. Pertany al GR 5 (Sender del miradors), que va de Sitges a Blanes, passant pel Garraf, Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Montseny i el Montnegre-Corredor i travessa longitudinalment el massís per la seva meitat meridional.

En quant a moviments i iniciatives socials, cal destacar la creació l'any 1996 de l'**Associació Cultural Saüc,** amb la finalitat la de promoure els interessos socials, culturals i històrics de La Costa de Montseny, defensar el seu patrimoni cultural i donar suport a totes les activitats culturals que en ella es realitzin.

4. METODOLOGIA

4.1. MARC TEÒRIC

Aquest inventari ha estat realitzat per encàrrec de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, a petició i en col·laboració amb l'Ajuntament de Fogars de Montclús, per a realitzar un recull del patrimoni local d'aquest municipi.

L'objectiu d'aquest treball és la recopilació exhaustiva de tots els elements susceptibles d'ésser reconeguts com a rellevants o singulars pels seus valors històrics, artístics, simbòlics o identitaris, seguint els criteris establerts per la citada Oficina.
De cada bé cultural s'ha redactat una fitxa amb totes les dades que s'han pogut recopilar. Els elements han estat agrupats per ens patrimonials i, dins dels mateixos, ordenats en grups tipològics, en base a un treball previ de documentació bibliogràfica, d'arxius o d'informació oral, un treball exhaustiu sobre el terreny i un posterior treball de gabinet.
Cal considerar el Mapa de Patrimoni Local com una eina dinàmica i activa, un element viu on s'hi poden afegir nous béns perquè es consideri oportú o apareguin elements desconeguts en el moment de la realització del treball, o se'n poden haver de treure per motius diversos com la seva desaparició o els canvis de criteris. S'ha d'entendre com una font d'informació bàsica que permet la recollida sistemàtica d'aquells elements que s'han preservat del passat o s'han incorporat recentment, i que han esdevingut un referent per ajudar a definir el tarannà i el territori d'una comunitat. Així, no tan sols es recullen aquells béns patrimonials immobles (edificis, conjunts arquitectònics, elements arquitectònics o jaciments arqueològics) o mobles (elements urbans, objectes, col·leccions) o del patrimoni documental (fons d'imatges, fonts documentals i fons bibliogràfics) o del natural (zones d'interès natural i espècimens botànics singulars), sinó que també s'han inclòs tots aquells elements del patrimoni immaterial (manifestacions festives, tècniques artesanals, tradició oral i música i dansa), més subjectes a les variacions culturals.

Es tracta d'un instrument de coneixement de la globalitat del patrimoni local que ha de permetre tant la realització de tasques d'investigació i protecció (històrica, etnològica, natural...) com l'establiment de mesures per a la seva protecció i conservació i ha de facilitar el seu accés públic; així com la planificació de la seva rendibilització social; l'elaboració de programes de difusió (rutes didàctiques i/o turístiques, publicacions, jornades de debat, conferències,...); la presa de decisions en el planejament urbanístic, la planificació de la senyalització...

La redacció de les fitxes de l'inventari es fa d'acord amb la base de dades facilitada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, i correspon a la següent tipologia:

1. Patrimoni immoble:
    1.1. Edificis
    1.2. Conjunts arquitectònics
    1.3. Elements arquitectònics
    1.4. Jaciments arqueològics
    1.5. Obra civil
2. Patrimoni moble:
    2.1. Elements urbans
    2.2. Objectes
    2.3. Col·leccions
3. Patrimoni documental:
    3.1. Fons d'imatges

3.2. Fons documental

3.3. Fons bibliogràfic

4. Patrimoni immaterial:

4.1. Manifestacions festives

4.2. Tècniques artesanals

4.3. Tradició oral

4.4. Música i dansa

4.5. Costumari

5. Patrimoni natural:

5.1. Zones d'interès natural

5.2. Espècimens botànics singulars

S'ha utilitzat el model de fitxa facilitat per l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que conté les següents informacions: Codi; Número de Fitxa; Àmbit; Denominació; Lloc/Adreça; Titularitat; Nom del propietari; Tipologia; Ús Actual; Descripció; Observacions; Estat de conservació; Autor; Estil/Època; Any; Segle; Emplaçament; Longitud; Latitud; Altitud; Accés; Número de negatiu; Altres; Historia; Bibliografia; Protecció; Inventari; Autor de la fitxa; Data de registre; Data de modificació; i fins a un màxim de tres fotografies.
S'ha intentat establir uns criteris de selecció, prioritzant els elements que s'han considerat rellevants pel seu valor material, col·lectiu o natural, que són testimoni de l'ocupació humana d'un territori, i que permeten tant obtenir un panorama complert de l'assentament rural, com de la realitat patrimonial del poble.
D'altra banda, s'ha evitat valorar els elements només per la seva antiguitat, i s'han tingut en compte altres aspectes més específics i individuals.
Com a materials inventariables, en primer lloc, s'han inclòs tots aquells elements documentats per altres institucions i recollits en els següents organismes:

- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Elements urbans i mobles. Generalitat de Catalunya.
- Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. Carta Arqueològica. Generalitat de Catalunya.
- Fitxes d'elements de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Generalitat de Catalunya.(Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya, Montseny, 1998).Ubicat al museu de La Gabella (Arbúcies).
- Inventari del Patrimoni Construït del Pla Especial del Parc Natural del Montseny. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local i Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Catàleg d'edificis i conjunts històrics i monumentals de Fogars de Montclús (Normes Subsidiàries).

4.2. PROCESSOS DE TREBALL

L'odre de les fases de treball recomanat per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona s'inicia amb el buidat bibliogràfic, seguit del treball de camp i, finalment, l'elaboració de les fitxes i la redacció de l'informe.

Tot i així, degut a les dificultats de la pròpia naturalesa del treball de camp (edificis tancats, dificultat per a trobar els propietaris o llogaters i lentitud a la hora de realitzar les entrevistes) es va optar per intercalar les tres fases per a poder anar avançant.

4.2.1 RECERCA DOCUMENTAL

La primera fase pretén donar una base documental al projecte, a partir del buidatge de diversos arxius històrics, fons i biblioteques. La recerca bibliogràfica es va centrar en el fons de la Biblioteca de Catalunya, el fons d'història local de la biblioteca l'Escorxador de Sant Celoni i de la biblioteca Ferran Soldevila de Santa Maria de Palautordera, i el Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes.
S'han consultat una sèrie d'obres bibliogràfiques, algunes de caràcter general com la Catalunya Romànica, o el Costumari de Joan Amades, però d'altres ben concretes (vegeu bibliografia). També es van obtenir algunes referències isolades de la història local de la zona.

Biblioteques consultades:
- Biblioteca de Catalunya.
- Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.
- Biblioteca l'Escorxador de Sant Celoni.
- Biblioteca Ferran Soldevila de Santa Maria de Palautordera.
- Biblioteca de la Direcció General de Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Biblioteca del Museu d'Història de Catalunya.
- Biblioteca de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Biblioteca de l'Abadia de Montserrat.

Centres i institucions consultats:
- Museu Etnològic del Montseny- La Gabella (Arbúcies). Centre de Documentació del Parc Natural del Montseny.
- Museu de Granollers- Ciències Naturals (La Tela). Centre de Documentació del Parc Natural del Montseny.
- Masia Mariona: Oficina del Parc Natural del Montseny.
- Centre d'informació del Parc Natural del Montseny de Fogars de Montclús
- Consell Comarcal del Vallès Oriental.
- Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya.
- Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.

Arxius consultats:
- Arxiu Comarcal del Vallès Oriental.
- Arxiu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona.
- Arxiu parroquial de Sant Esteve de la Costa.
- Arxiu parroquial de Sant Cristòfol de Fogars.
- Arxiu parroquial de Sant Martí de Mosqueroles.
- Arxiu Municipal Fogars de Montclús.

Inventaris consultats:
- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPA)

- Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (CC.AA.)
- Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya(IPEC) – Museu de La Gabella
- Inventari del Patrimoni Industrial de Catalunya (IPIC)
- Inventari del Patrimoni Construït del Pla Especial del Parc Natural del Montseny.
- Catàleg d'edificis i conjunts històrics i monumentals de Fogars de Montclús (Normes Subsidiàries).

Pel que fa a la planimetria emprada, s'ha utilitzat els mapes virtuals de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, del municipi de Fogars de Montclús: topogràfic de 1:25.000; topogràfic de 1:5.000; ortofotoimatge de 1:5.000; ortofotoimatge de 1:25.000.
També s'ha utilitzat el plànol el *Montseny. Parc Natural. Reserva de la biosfera.* Escala 1:25.000 de l'Àrea d'Espais Naturals. Diputació de Barcelona, Àrea d'Espais Naturals.

4.2.2 TREBALL DE CAMP

Per tal d'organitzar i facilitar el treball de camp, es va decidir dividir el terme en diferents zones, i es va procedir a fer les visites de tots els elements escollits durant la fase prèvia de documentació.
Les diverses reunions amb persones relacionades amb entitats socials i culturals del municipi, amb afeccionats a la història local de poble i al patrimoni natural, i amb propietaris o masovers de finques, van servir per establir les bases del que havia de ser la recerca.

La relació d'aquestes entrevistes és la següent:

- Josep Muntal del Museu de Granollers.
- Gemma Font del Museu de La Gabella.
- Xavier Pérez, director de l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental.
- Salvador Vilà i Viñas, escriptor.
- Joan Portals i Martí, escriptor i estudiós de La Costa.
- Mossèn Andreu Sala.
- Ramon Pié de can Valls.
- Francesc Pou de Viladecans.
- Vicente, masover de La Farga.
- Mª Àngels del restaurant La Font de cal Guardià.
- Joan Miquel i la Berni de Can Riera de Ciuret.

A partir d'aquestes reunions i de la informació d'aquesta primera selecció d'elements, es va confeccionar una llista exhaustiva del patrimoni del terme. A continuació, es van dur a terme les visites que no havien resultat profitoses en el decurs de la primera ronda, i es van anar completant les fitxes de la resta de béns.
Alguns elements no es van poder localitzar degut al seu estat ruïnós, per trobar-se emboscades o amagades per la vegetació, o bé dins de finques on no va ser possible l'accés.
Durant el treball de camp es van fotografiar en format digital els elements fitxats. Tot i així, de forma excepcional no es van poder obtenir fotografies d'alguns elements, per tractar-se d'esdeveniments organitzats durant el curs de l'any i s'han utilitzat les fotografies cedides per Salvador Vilà i Viñas.
Tanmateix, es necessari puntualitzar que algunes masies es van haver de fotografiar de lluny per la presència d'alguns gossos no amistosos dins les propietats, i no trobar a cap dels propietaris en aquell moment.

4.2.3 TREBALL DE GABINET

El treball de gabinet s'ha intercalat amb el treball de camp, redactant les fitxes segons anàvem obtenint les dades i paral·lelament, cercant informació sobre legislació, protecció legal, dades econòmiques i socials del municipi, plans estratègics i de sostenibilitat, boscos, biodiversitat, cartografia.

El treball de gabinet ha consistit en:

- Consulta de la informació bibliogràfica i d'obres de caire general. Ex. Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Catalunya Romànica, Gran Enciclopèdia Catalana...).
- Recerca d'informació de caire general del municipi (història local, dades del medi físic, econòmiques, etc.).
- Consulta de centres de documentació i informació. Ex. Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Arxiu Comarcal del Vallès Oriental, Museu de La Gabella, Museu de Granollers, etc.
- Estudi de la planimetria de Fogars de Montclús, per tal de dur a terme un primer acostament geogràfic al municipi.
- Elaboració de la primera selecció dels elements.
- Organització de les visites del treball de camp.
- Processament de la informació obtinguda en el decurs del treball de camp.
- Procés de consultes personals.
- Selecció i tractament de les fotografies, que s'han adequat les fotografies a un format pràctic per tal de poder treballar-hi.
- Redacció de les fitxes de la base de dades.
- Redacció de la present memòria tècnica.
- Repàs de les fitxes elaborades.
- Gravació del fitxer de la base de dades en un CD.

Les fitxes de cada element de l'inventari s'han elaborat amb la informació documental i la informació obtinguda del treball de camp, tant gràfica com escrita o oral, i s'ha dut a terme una anàlisi i un diagnòstic concret sobre la rellevància, potencialitat i possibilitats del patrimoni cultural de Fogars de Montclús.

La fase final del treball ha consistit en redactar la present Memòria, amb totes les dades obtingudes i fetes les pertinents valoracions.

5. RESULTATS DE L'ESTUDI

5.1. ELEMENTS FITXATS I NO FITXATS

S'han fitxat un total de 229 elements del patrimoni cultural i natural de Fogars de Montclús, amb una gran diversitat de categories:

Àmbits/Tipologies Codi	Nombre Àmbits	% Àmbits	Nombre Tipologies	% Tipologies
PATRIMONI IMMOBLE	152	66,37%		
Edificis 1.1			68	29,69%
Conjunts arquitectònics 1.2			7	3,05%
Elements arquitectònics 1.3			58	25,32%
Jaciments arqueològics 1.4			7	3,05%
Obra civil 1.5			12	5,24%
PATRIMONI MOBLE	5	2,18%		
Elements urbans 2.1			2	0,87%
Objectes 2.2			2	0,87%
Col·leccions 2.3			1	0,43%
PATRIMONI DOCUMENTAL	13	5,67%		
Fons d'imatges 3.1			6	2,62%
Fons documentals 3.2			7	3,05%
Fons bibliogràfics 3.3			0	0%
PATRIMONI IMMATERIAL	28	12,22%		
Manifestacions festives 4.1			11	4,8%
Tècniques artesanals 4.2			3	1,31%
Tradició oral 4.3			13	5,67%
Música i dansa 4.4			1	0,43%
Costumari 4.5			0	0%
PATRIMONI NATURAL	31	13,53%		
Zones d'interès 5.1			13	5,67%
Espècimens botànics 5.2			18	7,86%
TOTALS	**229**	**100%**		

Tipologia dels elements inventariats

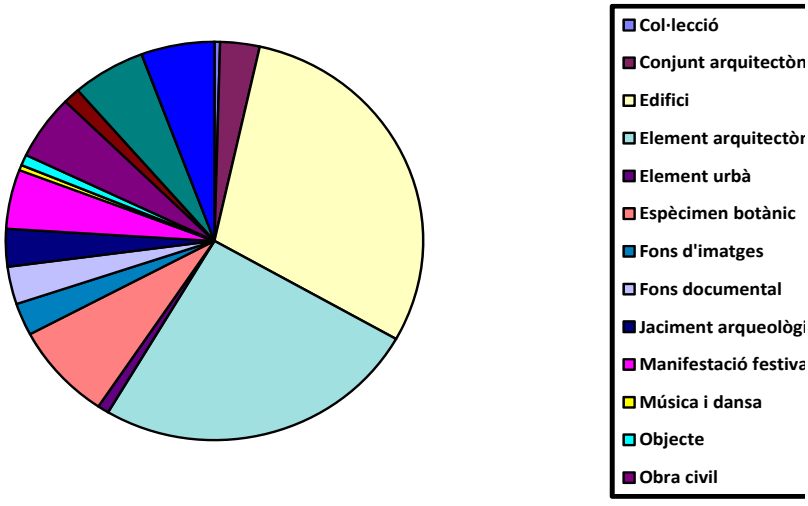

S'observa, per la quantitat de fitxes, una preeminència dels elements de patrimoni immoble, especialment els edificis, sobre la resta.

Així, el volum del patrimoni immoble, amb un 66,37%, esdevé tan significatiu pel fet que comprèn des d'edificis, a conjunts arquitectònics, elements arquitectònics, jaciments arqueològics i obra civil.
L'element tipològic més representats és l'edifici (29,69%), seguit de l'element arquitectònic (25,32%). El nombre d'elements arquitectònics esdevé molt significatiu per la intensa activitat agrícola, que històricament ha caracteritzat el municipi. D'altra banda només s'han fitxat 7 conjunts arquitectònics, que suposen un 3,05% de la mostra.

Pel que fa al patrimoni natural (13,53%) aquest també permet evidenciar la naturalesa del municipi: un 7,86% són espècimens botànics i un 5,67% zones d'interès.

També destaca el nombre d'elements de patrimoni immaterial, amb un 12,22%. La resta d'elements tipològics segueixen uns patrons relacionats amb la dinàmica demogràfica i poblacional de la zona.

Elements no fitxats:

En la realització de l'inventari s'han descartat els elements de patrimoni poc representatius dels valors originals d'un estil o una època concreta; bé per formar part d'un conjunt indeterminat dins del volum construït, bé perquè ha perdut en el decurs de la història aquells trets característics que el feien rellevant o bé perquè s'han destruït.
En quant al patrimoni immoble, degut al gran nombre de construccions relacionades amb el passat agrícola del municipi, s'han inclòs totes aquelles que apareixen a algun dels inventaris existents, d'altres per les seves peculiars o destacades característiques, i totes les que es mencionen a alguna publicació destacada. Però s'han descartat diversos elements, especialment masies que han perdut la seva rellevància, tot i que es manté a l'espera de que el municipi confeccioni un catàleg. En una futura revisió del present Mapa del Patrimoni s'haurà de tenir en compte la possible inclusió de les masies del catàleg que no hi figurin actualment al Mapa.

D'altra banda, i pel que fa al patrimoni documental s'han descartat elements dels que és desconeix la seva ubicació, i dels que no es disposa de la suficient informació per a redactar la corresponent fitxa.

En quant a les manifestacions festives, s'han descartat aquelles que són molt similars a les que es celebren a d'altres poblacions i que no tenen cap tret distintiu o característic.

5.2. PATRIMONI IMMOBLE

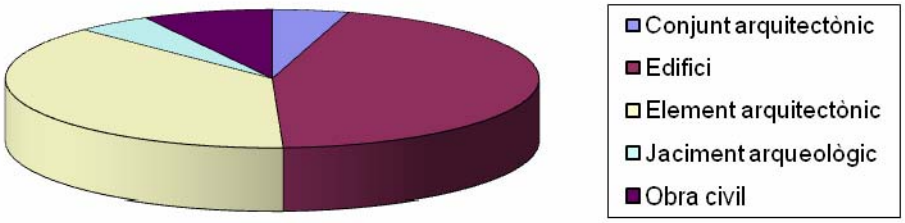

En la selecció dels elements fitxats de patrimoni immoble, s'ha partit bàsicament del Catàleg d'edificis i conjunts històrics i monumentals de Fogars de Montclús. També s'ha utilitzat l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat, i s'ha revisat l'Inventari del Patrimoni Construït del Parc Natural del Montseny.

Edificis:
Dins d'aquesta tipologia, s'han inventariat 68 elements.
Al municipi resten diverses masies pairals i un important nombre de masos humils, sovint malmesos per les moltes reformes que han sofert.

Conjunts arquitectònics:
Dins d'aquesta tipologia s'han inclòs 7 elements, corresponen bàsicament a grans masos que destaquen pel conjunt de les diferents construccions resultat de les diferents fases constructives al llarg del temps.
També és el cas de Sant Esteve de La Costa i el Comunidor (58), que s'ha inventariat com a conjunt, però també podrien tenir cabuda en una altra tipologia.

Elements arquitectònics:
S'han inventariat 58 elements. Es tracta d'una banda, de mostres del passat agrícola del poble, majoritàriament ubicats a l'entorn de les diferents masies, i de l'altra, d'alguns elements arquitectònics que formen part d'un altre element o edifici.

Jaciments:
Dins d'aquesta tipologia s'han inventariat només 7 elements. El patrimoni arqueològic de Fogars de Montclús planteja encara força més interrogants que no pas certeses, ja que la manca d'informació i d'estudis és quasi absoluta, i el registre arqueològic, molt desconegut. Es compta només amb la poca informació que algun estudiós i arqueòleg –de l'equip de Josep Estrada, del Museu de Granollers- va recollir al llarg del segle XX; amb informació oral sobre troballes esporàdiques i puntuals realitzades al poble; i amb la petita feina de síntesi i recerca que hem pogut realitzar nosaltres. No hi ha cap cas concret que, per l'abundància de troballes, la multiplicitat de fonts que ens en parlen, i

la naturalesa dels materials que s'hi han trobat, permeti formular alguna hipòtesi que vagi més enllà de la simple constatació de la notícia.
Malgrat aquestes circumstàncies, l'antiguitat del poblament del municipi permet inferir que es tracta d'un territori amb un subsòl patrimonialment ric.
D'altra banda, pel que fa als períodes més propers a l'actualitat, en els propers anys caldrà avançar molt en el coneixement sobretot de les restes relacionades amb la guerra civil espanyola.

Obra civil:
Dins d'aquesta tipologia, s'han inventariat 12 elements. Al terme municipal de Fogars de Montclús, podem trobar una bona mostra de l'arquitectura civil de mitjans del segle XIX, i en alguns casos anterior, majoritàriament relacionada amb els cursos d'aigua.
D'altra banda, el municipi compta amb un important nombre de camins rurals que tenen un alt valor patrimonial que cal protegir, conservar i reivindicar.

5.3. PATRIMONI MOBLE

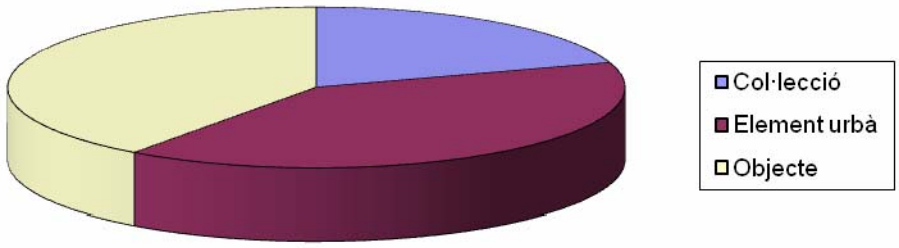

Dins d'aquest àmbit, s'han inventariat 5 elements del patrimoni de Fogars de Montclús que s'adapten a les tres tipologies de patrimoni moble.
Tot i que els béns mobles inclosos en aquest inventari són escassos, és evident que existeixen molts més dels que s'han inventariat. No s'ha pogut accedir a l'interior de moltes cases, i en algun casos no s'ha donat permís per documentar determinats béns.

Pel que fa als objectes, s'han inclòs dos elements relacionats amb activitats de culte: la imatge de la Mare de Déu dels Àngels (205), i el Retaule de la capella de Sant Roc (208). Tots ells de titularitat privada.

Pel que fa a les col·leccions, s'han documentat només una, la col·lecció arqueològica del Museu de Granollers (209).

En quant a elements urbans, només s'han documentat: la font del Rector (103) i el monument a la família Patxot (131).

5.4. PATRIMONI DOCUMENTAL

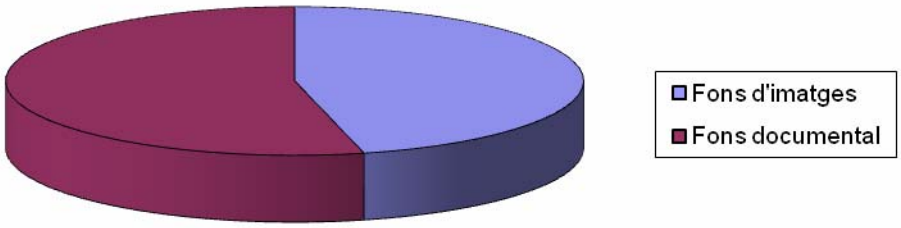

El fons documental conservat és escàs i es va seleccionar tot el que es va poder localitzar. Com passa amb tots els fons, però, és possible que existeixi documentació històrica i imatges fotogràfiques que estan en mans de particulars que ja no viuen al municipi i/o sense classificar en diversos arxius. Tanmateix, aquest tipus de documentació resulta summament delicada de tractar ja que, quan es tracta de fons particulars, els seus titulars acostumen a no voler publicitat.

Dins de l'àmbit del patrimoni documental distingim dos tipologies: fons documentals i fons d'imatges. Al seu torn, aquests fons s'agrupen en dos tipus segons la seva titularitat i origen:

- Fons públics: Arxiu Municipal de Fogars de Montclús (200)
- Fons privats: Fons parroquials ubicats als diferents temples del municipi i a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Diferents fons patrimonials que procedeixen d'algunes de les cases amb més història del poble: Arxiu de can Valls (141) i Arxiu del Mas Vilar (199). Sabem que existien d'altres arxius documentals propietat de masies varies però que s'han acabat extraviant per diferents motius.

Malgrat que algunes famílies del municipi han guardat part de la documentació de la seva residència o la seva família, una de les grans dificultats a Fogars de Montclús rau en el canvi de la propietat. Aquest fet ha ocasionat que un mateix edifici hagi canviat molt sovint de propietaris i que la documentació s'hagi anat fragmentat i perdent pel camí. Així, molts propietaris actuals, interessats en la documentació antiga de les seves finques i masos, es troben amb uns fons que han minvat notablement o que ja han desaparegut.

5.5. PATRIMONI IMMATERIAL

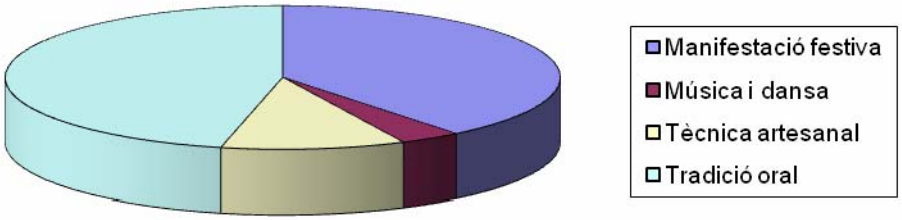

El patrimoni immaterial és difícil de valorar, ja que aquest pot ser d'origen dubtós. D'entre tots els elements de patrimoni immaterial, destaquen els relacionats amb el cicle festiu, amb la música i la dansa i amb el costumari.
Es tracta d'elements molt participatius, resultat d'un teixit social molt dinàmic i desenvolupat, que s'adhereixen en una sèrie d'entitats culturals i veïnals.
Alguns d'ells són relativament moderns i d'altres són compartits amb el costumari català (llegendes, sardanes, cançons, etc.) per la qual cosa no s'han inventariat. En aquesta tipologia, sovint es fa difícil triar el que és propi d'un municipi del que és més genèric a nivell comarcal o estatal.

S'han inventariat diverses llegendes, com el Gorg Negre i l'Argemir de Penyacans (147), o La Penitenta (159) i diferents remeis, com l'oli d'escurçó (142), o el remei per les galteres (144).

En quant a manifestacions festives, s'han inventariat 11 elements. Entre aquestes destaquen les que corresponen a festes locals, com la Festa Major de La Costa (133) o la Festa Major de Sant Martí (135).
També s'han inclòs manifestacions festives que no són exclusives del municipi sinó que tenen un abast molt més ampli, però que a Fogars han tingut algun tret característic o diferencial respecte a les altres poblacions. És el cas dels Pastorets (140).

Finalment i dins d'aquest conjunt, també s'ha recollit un element corresponent a la tipologia de música i dansa, que és el Ball dels collidors de castanyes (157).

5.6. PATRIMONI NATURAL

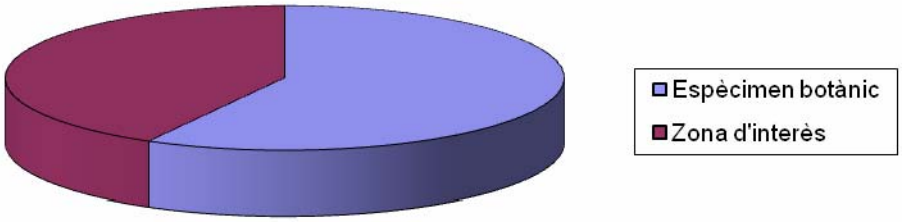

Els elements inventariats dins del Patrimoni Natural són 31, diferenciats entre els espècimens botànics i les zones d'interès natural. En un municipi que té més de la meitat de territori dins el Parc Natural del Montseny s'hi documenten molts espais naturals, per tant, només hem fitxat específicament aquells que contemplen paisatges naturals concrets com els llocs d'interès paisatgístic, o aquells espais que tenen un significat per la gent del municipi ja sigui aquest històric o etnològic.
Hi ha 13 elements inventariats com a zona d'interès natural, i 18 espècimens botànics singulars amb un alt interès botànic.

5.7. ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS

5.7.1. ESTAT LEGAL DE PROTECCIÓ

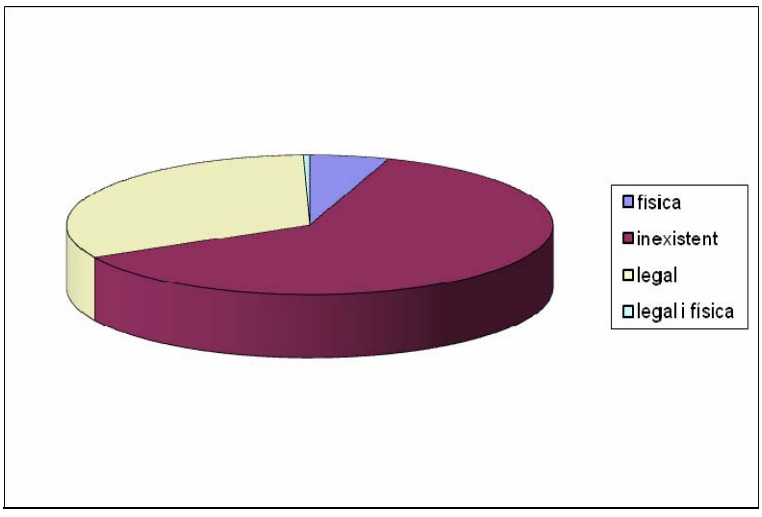

La major part dels béns inclosos al present Mapa de Patrimoni Cultural no gaudeixen de cap tipus de protecció, ni legal ni física. Una insignificant part posseeix protecció legal i física, una petita part, física i un destacat nombre d'elements, de protecció legal.

El municipi de Fogars de Montclús consta d'un element amb la màxima figura de protecció del patrimoni cultural català, els BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional), l'església de Santa Maria de Mosqueroles (data d'incoació 09/12/1982 i data Butlletí Incoació 28/01/1983). D'altra banda, no hi ha cap bé protegit com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local).

Cal afegir que un bon nombre d'elements inventariats del municipi es troben prèviament inclosos dins d'un inventari, tot i que a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat no hi figura cap jaciment.

A l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat es documenten els següents elements:

- Església de Santa Magdalena de Mosqueroles.
- Església de Sant Cristòfol de Fogars.
- Can Fargas – La Farga.
- Creu de terme 1.
- Ermita de la mare de Déu de la Misericòrdia i de Sant Roc.
- El Vilar – Mas el Vilar.
- Ca l'Illa – Hostal Sant Roc.
- Església de Sant Esteve de la Costa.
- Església de Sant Martí de Mosqueroles.
- Creu de terme 2.
- Can Costa.
- Can Ferrers.
- Hotel de Santa Fe.
- Ermita de Santa Fe.

Aquests últims també formen part del Catàleg del Patrimoni Cultural Català (CPCC).

Les Normes Subsidiàries i de Planejament de Fogars de Montclús, aprovades per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona en data 25 de gener de 2006, protegeixen els edificis i/o conjunts històrics i monumentals, els rius i riberes i les fonts.

Els elements del Catàleg d'edificis i/o conjunts històrics i monumentals del municipi són els següents:

- Mas Rifer (Castell d'en Mateu).
- Can Patxot (Torre Mariona).
- Ermita de Santa Magdalena.
- Església de Sant Cristòfol de Fogars.
- Ermita de Sant Roc.
- Ermita i Hotel de Santa Fe.
- Església de Sant Martí de Mosqueroles.
- Església de Sant Esteve de La Costa i Comunidor.
- Can Ginesta.
- La Farga.
- Casa Nova del Rifer.
- Can Gallinaire.
- Cal Soler.
- Can Ferrers.
- Ca l'Albert.
- Can Salvanyà.
- Cal Sant.
- Can Padró.

- Can Llobet.
- Can Grau.
- Can Verdaguer Gros.
- Can Plà.
- Can Dolça de Fogars.
- Ridaura.
- La barraca de Santa Fe.
- El Ramis.
- Can Casades.
- Torre d'en Lleonart.
- La Casa Partida.
- El Convent.
- Ca l'Illa.
- Can Paituví de Baix.
- Can Noguera.
- Can Valls.
- Can Costa.
- Can Trompa.
- Mas Canyelles.
- Can Toni Jaume.
- Can Rovira.
- Can Virgili.
- El Vilar.
- Can Nofre.
- El Deumal.
- Viladecans.
- Can Castanyer.
- Can Riera Ciuret.
- Can Gensana.
- El Parrac.
- La Traüna.
- Les Vernedes.

En quant als rius i riberes, s'estableix una faixa de protecció de 50 m a ambdós cantons en sentit longitudinal als següents cursos d'aigua:

- La Tordera.
- El Rifer, amb els torrents: Ample i Rocanegra.

Les fonts en sòl no urbanitzable es mantenen com a patrimoni rústic i s'estableix un radi de 50 m de protecció al seu entorn. Són les següents:

- Font de les Nàiades
- Font de la Gallina
- Font de Passavets
- Font del Briançó
- Font de la Roureda
- Font de la Teula
- Font del Profit
- Font de l'Espinal
- Font de Can Prim
- Font Fosca
- Font del Frare
- Font Nova

- Font de la Barraca
- Font de Baladrell
- Font del Burro
- Font de Ferrussa
- Font Fresca
- Font de l'Arboç
- Font dels Avellaners
- Font Calenta
- Font del Cirerer
- Font de Cal Guardià
- Font del Pla del Sauquer
- Font de l'Arc
- Font del Bes
- Font de la Traüna
- Font de cal Satanàs
- Font de les Nogueres
- Font de Cal Maginer
- Font del Baiés
- Font del Senglar
- Font de Vilar de la Costa
- Font de Can Rovira
- Font de la Plana de l'Illa
- Font de Sant Roc
- Font de Can Morell
- Font de Dalt
- Font de la Bruixa
- Font de la Porxada
- Font de Can Riera Ciuret
- Font de Can Rovira II
- Font del Ferro
- Font de les Colomines
- Font de Can Plà
- Font del Mico
- Font de Can Casades
- Font Seca
- Font del Llop
- Font de Can Lleonart

El terme de Fogars de Montclús es troba en gran part ubicat dins del Parc Natural del Montseny. Aquest és l'únic indret de Catalunya declarat per la UNESCO –programa MAB (Man And Biosphere)– com a reserva de la biosfera, l'any 1978. A partir de 2006, i d'acord amb la Decisió de la Comissió Europea 200/613/CE, de 19 de juliol de 2006, va ser declarat lloc d'importància comunitària de la regió biogeogràfica mediterrània, amb la qual cosa va entrar a formar part de la XARXA NATURA 2000.
Va esdevenir Parc Natural pel Decret 105/1987, de 20 de febrer, d'acord amb la Llei 12/1985, d'espais naturals, de 13 de juny.
D'altra banda el parc compta amb el Pla Especial de Protecció del medi natural i del paisatge del Parc Natural del Montseny, aprovat pel conseller de Política Territorial i Obres Públiques, en data 11 de desembre de 2008. Aquesta resolució va ser publicada al DOGC, núm.5.308, en data 30 de gener de 2009.

El municipi compta amb diversos arbres declarats com a monumentals i protegits per l'Ordre de 30 d'agost de 1988 DOGC 1042, 12-09-1988:

- Grèvol del Pla de Morou.
- Castanyers de la Traüna I, II, III i IV.

Finalment, no hi ha cap element de patrimoni immaterial que hagi estat declarat d'interès per la Generalitat.

5.7.2. TITULARITAT

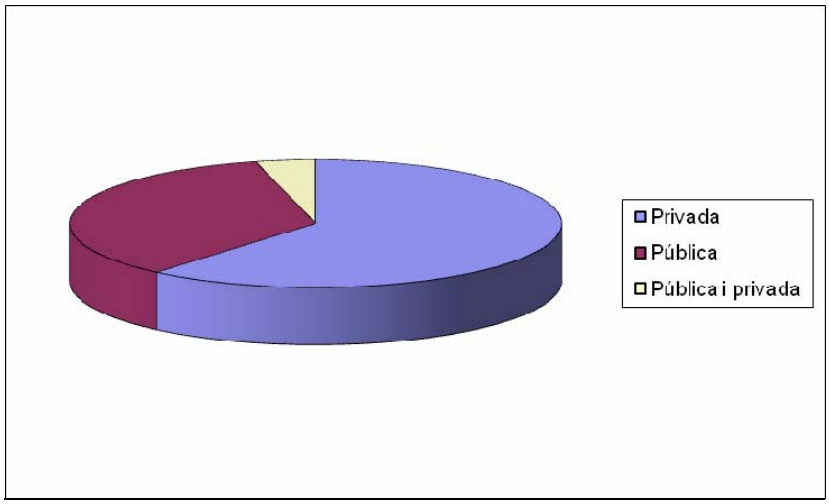

La titularitat dels béns fitxats, majoritàriament és privada. Tot i que el percentatge és menor, la quantitat de béns públics és prou significativa.

5.7.3. ESTAT DE CONSERVACIÓ

L'estat de conservació dels elements inventariats és heterogeni, però a grans trets és bastant bo.

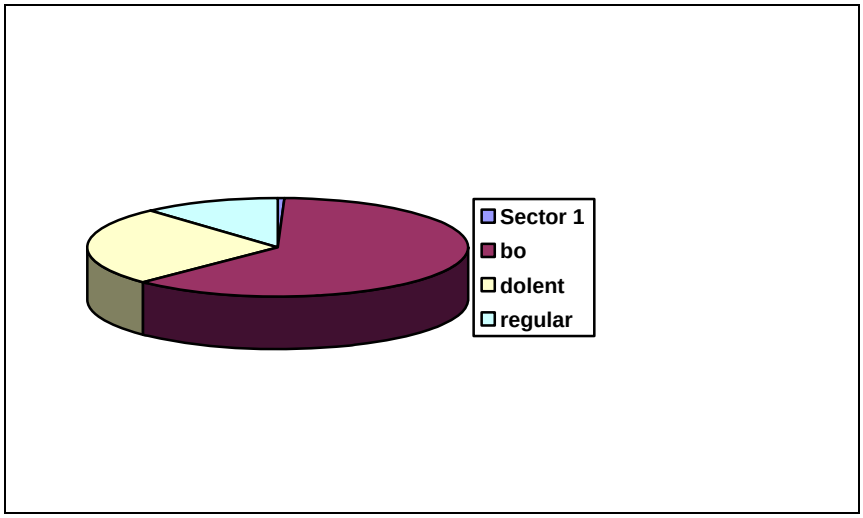

Pel que fa al patrimoni immoble, aquest manté un bon grau de conservació, a excepció del que resta en desús i abandonat. La utilització constant és la seva empara essencial.
Els jaciments arqueològics es troben en un estat de conservació indeterminat, degut a que es tracta de troballes superficials de materials, que no permeten establir l'estat general del jaciment.
D'altra banda, diversos elements arquitectònics i d'obra civil es troben en una situació precària degut a l'abandó ocasionat per la pèrdua de la utilitat per a la que foren construïts.

En quant al patrimoni moble, els objectes es troben també, a nivell general en un bon estat. El patrimoni documental manté un bon estat de conservació, tot i que seria necessari adoptar mesures de catalogació i conservació preventiva. En el cas dels elements en mans de particulars hi ha un risc més gran de pèrdua o deteriorament.

Pel que fa al patrimoni immaterial, aquest gaudeix d'una bona salut, ja que és un element viu i dinàmic que configura un dels senyals identitaris més forts.

El patrimoni natural gaudeix d'un bon estat de conservació ja que una bona part del municipi es troba dins del Parc Natural del Montseny, Reserva de la Biosfera, amb una biodiversitat extraordinària.

5.7.4. CRONOLOGIA

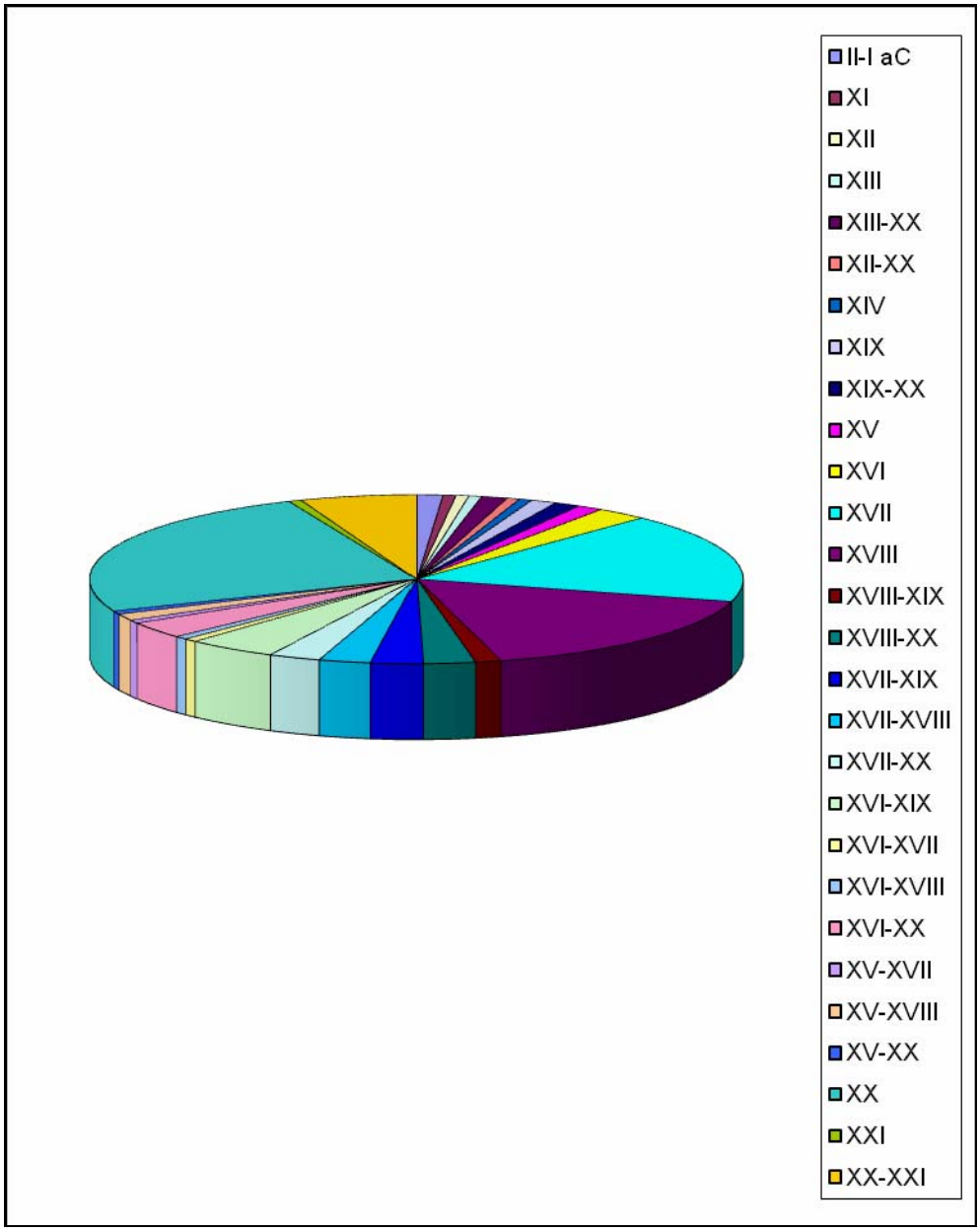

Pel que fa a la cronologia dels elements patrimonials, la major part corresponen al període modern i contemporani.

El període medieval té una significació menor que el modern, però també cal considerar que en alguns casos es dóna una cronologia compartida.
Cal fer referència a una gran part del patrimoni immoble, corresponent sobretot a elements arquitectònics i a obra civil, als quals no s'ha pogut atribuir un marc cronològic específic per desconeixement del mateix.

6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA:

- AA.DD. (1990). "El Vallès i el Maresme" . *Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Vol VI*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.

- AA.DD. (1991). *Catalunya Romànica,* vol. XVIII. Barcelona: Ed. Gran Enciclopèdia Catalana.

- AA.DD. (1999). "El Vallès Occidental i el Vallès Oriental". *Guies comarcals. Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

- AA.DD. (2005). *La masia catalana: Evolució, arquitectura i restauració.* Arquitectura Tradicional. Figueres: Ed. El Brau.

- AJUNTAMENT DE FOGARS DE MONTCLÚS (1992) *Catàleg d'edificis i conjunts històrics i monumentals de les Normes Subsidiàries*. Fogars de Montclús.

- ALBESA, C. (1990) Postals del Montseny. Barcelona: Abadia de Montserrat. (Cavall Bernat; 17).

- ALBESA, C. (1996) Postals del Montseny: 2. Barcelona: Abadia de Montserrat. (Cavall Bernat, 29).

- AMADES, J. (1983). *Costumari Català*: el curs de l'any. 2nd ed., Vol. 5 Barcelona: Salvat editores. Edicions 62.

- ANGULO, V., BARBANY, C., GARCIA, M.R. (1994). *Història medieval i moderna del Vallès Oriental*. Sant Cugat del Vallès: Editorial Rourich.

- ARENYS DE MAR, H. d' (1968) *Santa Fe del Montseny*. Barcelona: Franciscana.

- BARBANY, C. [et al.] (1996) *De la balma a la masia: l'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental.* Granollers: Museu de Granollers.

- BOADA I JUNCÀ, M. (1992) *Llegendes del Montseny: Recull de llegendes de la regió del Montseny*. Figueres: Carles Vallès Editor.

- BOADA, M.; ROSELL, C. (1990) *Bibliografia del Montseny*. Arbúcies: Aixa. Museu Etnològic de La Gabella.

- BONET, MªA. (2003) *Un passeig per la cultura popular del Montseny. Records, tradicions, remeis, coneixement del medi*. Tarragona: el Mèdol.

- BRONCANO ATENCIA, M.J. [et al.]. (2006) *Arbres i Arbredes singulars del Montseny*. Llibres de Muntanya, 13. Sant Vicenç de Castellet: Farell editors, p. 77-123.

- CASTELLÓ I SALA, R. (1989) “Llegendes del Montseny”. *Monografies del Montseny,4.* Viladrau: Amics del Montseny.

- CASTELLÓ I VIDAL, J.I. (2006) “Notícia sobre una fundació pia a la rodalia de Santa Fe del Montseny”. *Monografies del Montseny, 21*. Viladrau: Amics del Montseny, p. 63-70.

- CASTELLS, J.; COMAS, P. (1994) *Esglésies i ermites del Montseny i el seu entorn.* Cardedeu: Casal de Cultura Dr. Daurella (Museu-Arxiu Tomàs Balvey).

- COMAS I DURAN, P (1985) *Pobles del Vallès*. Granollers: Plaça Gran, p.22.

- DANÉS i TORRAS, J., (1933), Estudi de la masia catalana, *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, vol. XLIII*, Barcelona.

- DANTÍ, J.; CANTARELL, C.; CORNELLAS, P. (2007) *Pous de glaç al Vallès Oriental*. Granollers: Consell Comarcal del Vallès Oriental.

- FIGUERES I COSCOLLAS, N; MESEGUER I GARCIA DE CASTRO, M (1996) “L’Observatori meteorològic del Turó de l’Home”. *Monografies del Montseny, 11*. Viladrau: Amics del Montseny, p. 107-114.

- FONT, G. [et al.] (2005) “El transport de la neu del Montseny i del glaç del Vallès a Barcelona al segle XVIII”. *VI Trobada d’Estudiosos del Montseny. Monografies, nº41.* Breda: Diputació de Barcelona, p.197-200.

- GAVÍN I BARCELÓ, J. Mª. (1990). Vallès Oriental. Inventari d'Esglésies. Arxiu Gavín. Vol. 23. Barcelona: Pòrtic, p. 51-55.

- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (1990). *Catàleg de Monuments i Conjunts Historicoartístics de Catalunya*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (1982). *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (Fogars de Montclús).*

- GONZÁLEZ, A. [et al.] (2005): *La masia catalana: Evolució, arquitectura i restauració.* Arquitectura Tradicional, 1. Barcelona: Brau Edicions.

- LLOBET, S. (1990) *El medi i la vida al Montseny: estudi geogràfi*c. Granollers : Museu de Granollers : Agrupació Excursionista de Granollers.

- LLOBET, S.; COLL, X. (1990) *El Montseny: la calma, Matagalls, Agudes, Turó de l’Home, Santa Fe, Sant Marçal, Viladrau, Arbúcies, Tordera, Vilamajor i Tagamanent: guia cartogràfica, notes geogràfiques, excursions, turisme, pistes de muntanya, urbanitzacions*. Granollers: Alpina.

- LÓPEZ CORTIJO, J.; BOMBÍ, A. (1991) “Les fonts de la vall de Santa Fe”. *Monografies del Montseny, 6*. Viladrau: Amics del Montseny.

- LÓPEZ CORTIJO, J. (1992) “Els pous de neu i de glaç del Montseny: Inventari per a una preservació”. *Monografies del Montseny, 7*. Viladrau: Amics del Montseny.

- MARTÍ I ALBANELL, F. (1931) *Notes històriques de la parròquia de la Costa del Montseny*. Barcelona: Iuventus.

- MARTI BONET, J.M. (1981) *Catàleg monumental de l'Arquebisbat de Barcelona*. Vol. 1. Vallès Oriental. Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona : Akribos.

- MATEU, J.; FONT, G.; PUJADAS, S. (1997) “Les activitats i els oficis tradicionals al Montseny, 1880-1920”. *Monografies del Montseny, 12*. Viladrau: Amics del Montseny, p. 145-164.

- MATEU I SUBIRÀ, J (1995) “Les fargues d’aram en el Montseny”. *Monografies del Montseny, 10*. Viladrau: Amics del Montseny, p. 147-167.

- MESTRES I OÑÓS, APEL·LES (1933). *Llegendes i tradicions del Montseny*. Barcelona: Salvador Bonavía Llibreter.

- MUSEU ETNOLÒGIC DEL MONTSENY (1998) *Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny.*

- ORÍS, P. d’ (1994) De les Agudes a Montclús. *Publicacions de l’Associació Cultural Vallgorguina, 10*. Vallgorguina: Associació Cultural Vallgorguina.

- OSONA, A. (1879) *Excursió a la muntanya del Montseny per un propietari de la vila de Breda.* Impremta Barcelonesa.

- OTPAT- Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial (2008*) Inventari del patrimoni construït. Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc del Montseny.* Diputació de Barcelona. Àrea d’Espais Naturals i Diputació de Girona.

- OTPAT- Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial. Àrea d’Espais Naturals. Diputació de Barcelona (2008*) Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc del Montseny. Memòria del Pla.* Diputació de Barcelona. Àrea d’Espais Naturals i Diputació de Girona.

- PAGESPETIT I BLANCAFORT, Ll. (2003). *111 Fonts del Montseny i molts indrets per descobrir*. Llibres de Muntanya, 5. Sant Vicenç de Castellet: Farell editors, p. 133-140.

- PANADERA I CLOPÉS, J.M (991) El Montseny: visió geogràfica. Vic: Eumo.

- PIÉ I VALLS, Marçal (2005). *Memòria del projecte d'inventari, classificació, descripció i inici de transcripció del fons documental de la masia de can Valls de Mosqueroles (Fogars de Montclús).*
- PLADEVALL I FONT, A. (1987) "Santa Magdalena de Mosqueroles". *Monografies del Montseny, 2.* Viladrau: Amics del Montseny, p. 37-44.

- PLADEVALL I FONT, A. (1987) "Síntesi històrica i geogràfica de les vessants vallesana i selvatana del Montseny" *Monografies del Montseny, 2.* Viladrau: Amics del Montseny, p.81-88.

- PLADEVALL I FONT, A. (1989) "El monestir de Sant Marçal del Montseny". *Monografies del Montseny, 4*. Viladrau: Amics del Montseny, p.19-21.

- PLADEVALL I FONT, A. (1990) "Santa Fe del Montseny". *Monografies del Montseny, 5*. Viladrau: Amics del Montseny, p. 129-144.

- PONS I GURI, J.M. (1989): "Documents sobre fogatges de Montclús i de Montseny (segle XIV)", *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, vol. I. Barcelona, pàg. 233-254.

- PORTALS CASANOVAS, J. (2001). "La Costa del Montseny. Cinquanta anys de Festa Major". La Costa del Montseny, Associació cultural Saüc.

- PORTALS I MARTÍ, J. (1991) El Montseny: primers testimonis escrits. Vallgorguina: Associació Cultural de Vallgorguina.

- PORTALS I MARTÍ, J. (1997) "El pagament del delme a la parròquia de Sant Esteve de la Costa del Montseny, cent cinquanta anys de conflictes entre els rectors i els obtentors del benefici de Santa Magdalena d'Horsavinyà". *Monografies del Montseny, 12*. Viladrau: Amics del Montseny.

- PORTALS I MARTÍ, J. (2000) "Una nova dada en la història antiga de l'ermita de Santa Fe: la donació de Guillem de Montclús el 1261". *Monografies del Montseny, 15*. Viladrau: Amics del Montseny, p.121-130.

- PORTALS I MARTÍ, J. (2000) *La Costa del Montseny: entre el Turó de l'Home i la Tordera. Història d'una parròquia*. Arenys de Mar: Llibreria El Set-ciències.

- RIBOT, P.; CAMPRUBI (1975) *El Montseny.* Barcelona: Edicions Destino.

- ROIGÉ, X.; ESTRADA, F. (2008) *El Mas al Montseny: la memòria oral.* Temes d'etnologia, 16. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

- SOLDEVILA I BALART, Ll., dir. (1990) *El Montseny i les Guilleries: paisatge, mite i literatura.* Rutes literàries, 2. Mataró: Escola Pia Santa Anna.

- VALL, R.; MASVIDAL, A. (1983) *El romànic del Vallès*. Sabadell: Ausa.

- VILÀ I VIÑAS, S. (1997) *El Montseny: recorregut històric pel massís.* Sant Celoni: DIALTT.

- VILÀ I VIÑAS, S. (2000). "Els pastorets de La Costa del Montseny". La Costa del Montseny.

- VIVES DE QUADRAS, J.M. (1996) “Arbres monumentals i singulars del Montseny”. *Monografies del Montseny, 11*. Viladrau: Amics del Montseny.

BIBLIOGRAFIA CARTOGRÀFICA

- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2002) Mapa i guia excursionista del Parc Natural del Montseny. E. 1:25.000. Granollers: Alpina.

WEBGRAFIA*:*

- AJUNTAMENT DE FOGARS DE MONTCLÚS: www.fogarsdemontclus.cat/default.php

- ARXIU DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA: www.diba.cat/arxiu/arxiuFotografic.asp

- BASE DE DADES D’HISTÒRIA LOCAL (UAB- DIPUTACIÓ DE BARCELONA): www.diba.es/fonshl/default.asp

- CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA: www.cec.cat

- DIPUTACIÓ DE BARCELONA, apartat de Municipis: www.diba.es/municipis/ajweb.asp

- DIPUTACIÓ DE BARCELONA, apartat de Xarxa de Parcs Naturals: www.diba.cat/parcsn/parcs/home.asp

- ENCICLOPÈDIA CATALANA: www.enciclopedia.cat/

- FONS FOTOGRÀFIC SALVANY: www.bnc.cat/digital/salvany/

- GENERALITAT DE CATALUNYA. MEDI AMBIENT: http://www.gencat.cat/temes/cat/mediambient.htm

- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IEC): www.idescat.es

Diputació Barcelona | Àrea de Cultura

Comte d'Urgell, 187
Edifici del Rellotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonic@diba.cat
www.diba.cat/opc